

ЖИНОТДАВИТЧИ

кураши ҳарбий операторларни мардликка ундаган. Кинотасвирчилар ўз ишининг қанчалик муҳимлиги, ҳаётнинг қайтарилмас лавҳаларини тасмага муҳрлаётганини яхши билишарди. Шунинг учун ҳам улар воқеаларни шунчаки репортаж усулида эмас, балки тўлиқ мазмунга эга хроника шаклида тасвирга олишга ҳаракат қилган. Буни уларнинг киносюжетларига берилган номлардан ҳам билса бўлади. Масалан, «Ржевск гарбидаги жанглар», «Калинин frontiда қизил армиянинг ҳужумга ўтиши», «Белоруссия frontiдан», «Сталинград жанги» ва бошқалар. Ҳар бир сюжетга алоҳида ёзма изоҳли тавсиф берилиб, материаллар билан биргаликда марказга юборилган.

Урушда шарт-шароитлар барчага барабар бўлган, аскарларнинг маиший ҳаёти операторларникидан фарқ қилмаган. Ҳарбий қисмлардаги аскарлар доим ёнида бирга юрадиган, бирга овқатланадиган ва дам оладиган операторларга ўрганиб кетишган, ҳатто уларга аҳамият ҳам беришмас, ўша даврдаги камеранинг овози одатий ҳолга айланган эди. Шу боис тасвирга олинган кадрлар самимий, ҳаётий бўлиб чиққан.

Уруш ҳақида фильмларни томоша қилсак, кадр ортидаги оператор ҳақида ўйламаймиз, ёдимизга ҳам келмайди. Шундай кадрлар борки, аскарлар бошини бир зумга ҳам кўтармай, ёғилаётган ўқдан писиниб ётади, лекин бу пайтда оператор уларни яхшироқ кўриниши учун баландроқдан туриб тасвирга олиш билан овора бўлади. Шундай хавфли ҳолатда операторнинг ўрнидан туришини, албатта, вазифаси, бурчи тақозо этган, ammo бунинг учун мардлик ҳам керак эди. Оператор жангчиларнинг айнан мана шундай қил устидаги ҳолати орқали урушнинг ҳаққоний манзарасини томошабинга еткази олинган.

Ҳар бир оператор махсус тайёргарликдан ўтиб, Ҳарбий қасамд қабул қилган, бир қўлида камера бўлса, иккинчи қўлида қурол бўлган. Улар ассистентсиз ишлаган, камералар ихчам, қўлга мослашган, объективлари револьвер типига ўчталлик ёки битталлик бўлган. Механизмлари мурватли пружина кучи билан 30 сония ишлаб бера олган. Киноплёнка кассетаси 30 ва 60 метрга мўлжалланган, бу тахминан 1-2 дақиқа тасвирга олиш имконини берган. Шунинг учун ҳам уруш хроникаси кўп ҳолларда қисқа ва лўнда тасвирга олинган, бу операторларни аниқ ишлаш, киноплёнкалардан унумли фойдаланиш, кадрларнинг муҳим ва қимматли нуқталарини кўра олишга

ўргатган.

Чанг, лой, сув ва ёмғир томчилари тасвирга олиш аппарати ва плёнкани ишдан чиқариши мумкинлиги операторларнинг масъулиятини янада оширган. Уларнинг тасвирга олинган материал билан қўшиб юборган изоҳли ёзма маълумотларида шундай сатрларга гувоҳ бўламиз: «Мураккаб жанговар ҳолатда, камера ва қўлларим лой ҳолатда тасвирга олинди, материал яроқсиз чиқиши мумкин». Тарихий хроника кинокадрлар ўша давр манзаралари, факт, воқеа-ҳодисаларнинг қачон, қаерда ва қандай юз берганини яққол кўрсата олади. Ўша даврлардан овозли синхрон тасвирга олиш амалиётига татбиқ қилинган, шу боис ҳам бугун айрим уруш манзараларини табиий овоз шовқинлари билан томоша қилиш мумкин. Жонли овоз тасвирнинг ҳаққонийлиги ва ҳаётийлигини янада оширган, қаҳрамонларнинг характерини очиб берган, айниқса, нутқ сўзлаганларнинг шижоати айнан овози орқали томошабин кўнглига етиб борган.

Синхрон тасвирга олиш доим ҳам бўлмаган, чунки унинг мураккаблигидан ташқари оператор ишига ва мобиллигига ҳам ҳалақит қилган. Ҳарбий тасвирчиларнинг шундай камёб кинокадрлари борки, уларни томоша қилганда, урушдаги ғалаба нималар эвазига эришилганини тушуниш мумкин. Операторларнинг ҳалок бўлиши олдиндан тасвирга олган сўнгги кадрлари улар ҳаётининг охириг сонилари эвазига бизгача етиб келган. Бундай кадрлар вужудни титратади, фронт оператори ишининг асл моҳиятини очиб беради. Уруш йилларида кинокамера қўлидаги асосий қуролга айланган ҳарбий кинооператорларнинг ҳар тўртинчиси ҳалок бўлган, ҳар иккисидан бири оғир ярадор бўлган, қолганлари ҳам турли жароҳатлар олиб қайтган.

Ҳозир ўша фахрий ҳарбий кинооператорлардан бирортаси орамизда йўқ. Маматқул Арабов 1999 йили, Малик Қаюмов 2010 йили вафот этди. Охириги ҳарбий кинооператор москвалик Борис Соколов 2019 йилнинг 16 январиде оламдан ўтди. Улар томонидан тасвирга олинган Иккинчи жаҳон уруши хроникалари, ҳар бир кадри инсоният учун сабоқ бўлиб, тинчликнинг қадрига етиш, бундай мудҳиш урушни такрорламасликка даъват этди.

Зинур БОЗОРОВ,
«Шон-шараф»
давлат музейи
кичик илмий ходими

«Янги Ўзбекистонда эркин ва фаровон яшайлик!»

Мустақиллик – олий неъмат. Унда саодат бор, замирида тинчлик, хотиржамлик, фаровонлик ва эркинлик мужассам. Истиқлол балққан Ўзбекистон бу йил ўзининг 30 йиллик таваллудини нишонлайди. Шу муносабат билан юртимизнинг барча туман ва шаҳарларида, энг олис ғўшаларда «Янги Ўзбекистонда эркин ва фаровон яшайлик!» шиори остида байрам шукуҳи кезиб юрибди.

Ана шундай тадбирлардан бири Шимоли-ғарбий ҳарбий округга қарашли Нукус гарнизонидаги энг олис ҳудудда жойлашган ҳарбий қисмлардан бирида «Маънавият фестивали» доирасида «Маърифат соатлари» ташкил этилди.

Унда Республика Маънавият ва маърифат маркази «Маърифат» тарғиботчилар жамияти аъзоси, фалсафа фанлари доктори, профессор Жамила Шермухамедова, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси, шоир Уктам Мирзаёёр, Лондонда бўлиб ўтган халқаро танлов совриндори, Юнус Ражабий номидаги Ўзбек миллий мусиқа ва санъат

жумладан, сўнгги йилларда олиб борилаётган кенг ислохотлар ҳақида сўз очиб, республикамизда амалга оширилган қатор ўзга-

ришлардан гапиришди. Сўнгги йилларда Қурроли Кучларимизни қайтадан ислоҳ қилиш натижасида мазкур ҳарбий қисм янгича қиё-

фада энг замонавий кўринишга эга бўлди. Ҳарбий қисм гарнизоннинг энг олис туманида жойлашган бўлишига қарама-қарши, барча шароитларга эга. Маънавият улашувчилар

институтининг 2-босқич талабаси Махсума Умрбекова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Меҳмонали Салимов ва Асатилла Холиқов қатнашиб, ҳарбий хизматчилар ҳамда Нукус тумани ёшлари билан ижодий суҳбат қуришди.

Юртимизнинг таниқли инсонлари билан жонли ижодий мулоқот иштирокчиларда катта таассурот қолдирибгина қолмасдан, чин маънодаги маънавият ва маърифат соатига айланди.

Меҳмонлар ўз нутқларида мустақиллигимиз,

ҳарбий қисм шароитлари билан яқиндан танишиш чоғида, буларнинг бари истиқлол шарофати ва Президентимиз томонидан олиб борилаётган оқилона ва одилона сиёсатнинг намунаси эканлигини таъкидлаб ўтишди.

Учрашув ижодий кечага уланиб кетди. Меҳмонлар ўзларининг дил сўзларини қайноқ қўшиқлар ила изҳор этган бўлса, ҳарбийлар қувончини саф ҳамда қўл жанги кўргазмалари чиқишлари билан намойиш қилишди.

Тадбир давомида ўқувчи-ёшлар учун ҳарбий қисмда қурол-аслаҳа намойиши ташкил этилди.

Шимоли-ғарбий ҳарбий округ матбуот хизмати